

ПРОГРАММА ВНЕУРОЧНОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПО
ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОМУ
НАПРАВЛЕНИЮ
«Номнуң өңнүктери» 2-4
класс

Аннотация к рабочей программе по внеурочной деятельности на тувинском языке «Номнуң өңнүктери».

Рабочая программа к курсу «Номнуң өңнүктери» составлена в соответствии с требованиями Федерального государственного образовательного стандарта начального общего образования, на основе программы развития познавательных способностей учащихся младших классов с переводом на тувинский язык, с использованием методического пособия «Торээн чугаа» чижек ооредилге программазы, 2011ч, «Класстан дашкаар номчулга» Н.С.Конгар 2005ч.

Актуальность программы: данный курс позволяет показать учащимся, как увлекателен, разнообразен, неисчерпаем мир слова, мир граммоты на тувинском языке, история создания тувинского словаря. Это имеет большое значение для формирования подлинных познавательных интересов как основы учебной деятельности. В процессе изучения данного курса школьники могут увидеть “волшебство тувинских слов”; понять, что обычные слова достойны изучения и внимания понимать исвою речь. Знание на родном (тувинском) языке создает условия для успешного усвоения русского языка и всех предметов на русском. Без хорошего владения словом, особенно на тувинском невозможна никакая познавательная деятельность. Поэтому особое внимание на занятиях уделяется заданиям, направленным на развитие устной и письменной речи учащихся, на воспитание у них чувства языка, этических норм речевого поведения тувинского языка. Программаны тургузарда орус дылдың «Занимательная грамматика», «Занимательный русский язык» деп программаларны ооренип коргеш, анаа даянып тыва дылга ажыглап болгу деп чуулдерге ундезилеп уннер, ужуктер, состер –биле оюн хевирлиг онаалгаларны, мергежилгелерни, айтырыгларны, бодалгаларны, кроссворд, ребустарны тургускаш ажыглаарга оореникчилернин угаап бодаары, состерни шын бижири, бижик демдектерин сагыры база дыл талазы-биле билии быжыгып ханылаарыңга салдарлыг .

Кичээлден дашкаар ажыл-чорудулга, кичээлге бодаарга, өөреникчилерниң эстетиктиг культуразын элээн делгемчидер. Моон алгаш көөрге, өөреникчилерни кичээлден дашкаар ажыл-чорудулгаже хаара тудары – амгы үениң негелдези. Тыва дыл, литературлуг номчулга кичээлдеринге уругларның сонуургалын бедидериниң бир аргазы – кичээлден дашкаар ажыл-чорудулгаже киирери.

Кичээлден дашкаар ажыл-чорудулга – өөредиглиг болгаш кижизидилгелиг класстан

дашкаар чорудар ажылдарның бирээзи. Ооң өөредиглиг ужур-дузазы: өөреникчилерниң кичээлдерге алган билиглерин болгаш чаңчылдарын немээр, делгемчидер база ханыладыр; бердинген темазынга хамаарышкан материалдар чыып, оларны системажыдып, сайгарып, түңнел үндүреринге өөредир; словарьлар болгаш өске-даа немелде литература-биле таныжар; кежээлер, мөөрейлер, делгелгелер организаастаар; көргүзүг материалдары белеткээр — бо бүгү өөреникчилерниң бот-идепкейин болгаш сонuurгалын бедидеринге улуг ужур-дузалыг.

Кичээлден дашкаар ажыл-чорудулганың темазын шилээниниң чугулазы

Дыл — ниитилелде эң-не кол шимчедикчи чепсек. Өөреникчи кижиде бодунуң төрөөн дылының тыптып сайзырап келген төөгүзүн, ооң ниитилелде амгы үеде туружун сайгарып боданып өөренири амгы үениң негелдези. «Тыва дыл» эртемин өөредир шактарның эвээжи-биле уругларга немелде кичээлди шак бо эртемге эрттирери чугула чүүл болуп турар. Ооң-биле чергелештир уругларның эртемге сонургалын көдүрүп, төрөөн дылынга ынакшылын күштелдирер.

Кичээлден дашкаар ажыл-чорудулганың сорулгалары Өөредиглиг:

- ❖ өөреникчилерни «Номнуң өннуктери» эртеминге сонургалдыг кылдыр өөредир;
- ❖ номчулганы амыдырал-биле холбап, бүгү талалыг сайзыраңгай, бедик культуралыг, чараш мөзү-шынарлыг, чогаадыкчы арга-шинектиг кижини хевирлээр;
- ❖ уругларны бот-тывынгыр, чогаадыкчы ажылдап өөредир.

Сайзырадыр:

— уругларның амыдыралче бот-тускайлаң медерелдиг көрүжүн хевирлеп, чогаадыкчы арга-шинээн сайзырадыр;

— аас болгаш бижимел чугааны делгеренгей, утказынга дүүштүр шын ажыглап, сайгарарын сайзырадыр.

Кижизидилгелиг:

- ❖ сагыш-сеткили байлак, мөзү-бүдүжү чаагай, эптиг-чөптүг;
- ❖ кижилерге, төрөөн черинге, бойдузунга ынак, хумагалыг;
- ❖ хамааты бот-медерели бедик, ада-чурт төөгүзүн үнелеп билир
- ❖ номчулгага сонургалдыг, чогаадыкчы езу-биле боданып, бодунуң туружун амыдыралдың кандыг-даа байдалында камгалап билир кижини кижизидер.

Планнаттыңан түңнелдер (ФКӨС-тун негеледелери-биле):

Предметтиг түңнелдер (предметные):

1. номчулганың теориялыг билиглери;
2. төрөөн чериниң төөгүзү;
3. номчулганын тывылганы;
4. номчулганың янзы-бүрү интеллектуалдыг оюннарның билиглери

Бот-тускайлаң түңнелдер:

1. мөзү-шынары бедик, бот-сайзыраңгай чогаадыкчы кылдыр ажылдап өөрениги;
2. ада-өгбезиниң төөгүзүн, чаагай чаңчылдарын билип чоруур кылдыр хевирлээри;
3. тыва чоннуң, күрүнениң төлээзи кылдыр санап, ооң улусчу ужурларын сагып, салгап кижизидери;

— төрөөн чуртунга, ие дылынга, чонунга хумагалыг, ынак болур;

— бодунуң үзел-бодалын бот-тодарадып, бот-углап, бот-сайзырадып билир;

— чаа билиглер шиңгээдип алырын медерелдии-биле угаап билир;

— патриотчу тура-соруктуг, күш-ажылга ынак, эртем-билигже

чүткүлдүг, кадык амыдыралдыг болур.

Метапредметтиг түңнелдер:

- чүге өөренириниң сорулгаларын билип, ону янзы-бүрү аргалар-биле чедип алырын билир;
- чидиг айтырыгларны чогаадыкчы арга-биле дилеп тывары;
- кылыр чүүлүн сорулгазының аайы-биле күүседип, планнап, доозуп билир;
- өөрөнгөн чүүлдерин системажыдып билир;
- янзы-бүрү медээ алыр чүүлдерни тып билири (словарьлар, номнар, интернет четкизинде сайтылар, энциклопедиялар, библиотека, картотека, номчулга залы...)
- кижиги бүрүзүнүн бодалын дыңнап, чөпшээрэжиң, эдип билири;
- коллективтиг ажилдажылга үезинде кылыр чүүлүн хуваап, демнежиң, юодунун үлүүн кирип, бот-боттарын хынажып билири;
- тыва дылдың өске эртемнер-биле холбаалыын болгаш ооң ужур-утказын билири;
- тыва дылга хамаарышкан билиглерин билдилиг ажыглап, бедик чугаа культуралыг болур.

Программаның утказы

«Номнуң өңнүктери» деп кичээлден дашкаар ажыл-чорудулгага планнаттыңган программа 102 шакка планнаттыңган. Программа 2-4 класстын оореникчилеринин назы- харыңга дууштур тургустунган. Неделяда 1 шак. Программа ниитизи-биле ургуларның ниити кругозорун, культуразын бедидип, дыл-домаан сайзыратпышаан, колдуунда янзы- бүрү оюннар хевиринге эртер.

КЛАССТАН ДАШКААР «НОМНУҢ ӨҢНҮКТЕРИ» ӨӨРЕДИЛГЕ КИЧЭЭЛДЕРИНИҢ КАЛЕНДАРЬ-ТЕМАТИКТИГ ЧИЖЕК ПЛАННААШКЫНЫ

Өөредилгениң ажилчын программазының тематиктиг планнаашкынын тургузуп тура, аңгы-аңгы бөлүктөрни өөредирде болгаш кижизидерде ажыглаар өөредилге-методиктиг материалдар болур электроннуг (чурагайлыг) өөредилге ресурстарын ажыглаарының аргаларын кичээнгейге алып. Дидактиктиг сорулгаларны боттандырада ажыглаар электроннуг (чурагайлыг) хевирде кылдырган информация-харылзаа технологияларының ресурстары РФ-ның Өөредилге дугайында хоойлу-дүрүмнеринге дүүшкен турар ужурлуг.

2 класс

Чылда - 34 шак, неделяда - 1 шак.

№	Программаның кезээ	Өөренир темалары	Шингээдир болгаш катаптаар билиглери	Өөредилгениң ажил-чорудулгазы	Шагы	Хүнү, айы	Чогаалдарның айтылгалары
1.	Экии, школа!	«Ном», «Өөреникчээ» Степан Сарыг-оол.	Номнуң ады, автору, допчузу.	Чаа өөредилге номнары (ажылчын кыдырааштары-биле) таныжылга. Үжүктөрни катаптаары. Номчууру, башкының чу-гаазын дыңнап өөренири. Чаа билиглер-биле таныжылга. Словарь ажылы.	1		С.Сарыг-оол «Өңнүктеривис», Кызыл, 1971ч., ар.30, 31. Сайт: https://chukovka17.ru
2.	Чогаал-деп чүл? Чогаалчы-де-	К.Ушинский «Дөргүн иштинде уруглар»	Чогаалчы, автор, чогаал. Авторлуг тоол. Номнуң ады,	Чаабилглер-биле таныжылга. Номчууру, башкының чу-гаазын дыңнап өөренири. Номда	1		1).К.Ушинский «Эмлик-Ой», Кызыл, 1976ч., ар.20. Сайт:
	пкымыл?	(В.Б.Монгуштуң очулгазы).	допчузу.	даалгаларны болгаш башкының айтышкынарнын күүседери. Словарь ажылы.			https://chukovka17.ru

3.	Тыва чо-нуң, ты-вады-лың, ты-ва чериң – ожуун-нуң үш дажы.	М.Кыргыз «Тывам» Анчымаа Хертек «Үш ыдык дөзүм» Ч.Кара-Күске «Таңды-Тыва төлү мен»	Шүлүк. Кожаланчак аян-нажылга. Чер-аян-гелешкек нажылга.	Чаа билиглер-биле таны-жары, оларны быжыгла-ары. Номчууру, башкы-ның чугаазын дыңнап өөренири. Номда даалга-ларны болгаш башкының айтышкыннарын күүсе-дири. Словарь ажылы.	1		1). М.Кыргыз «Бүзүрел, идегел, ынакшыл», Кызыл, 2021ч., ар.3. Сайт: https://chukovka17.ru 2). А.Хертек «Ыдык күзел», Кызыл, 2019ч., ар.39. 3). https://m.vk.com/club139461761?act=enter&hash=dafb4477340da4ee02&from=feed
4.	Бижимел чугаа сайзырадылгазы.	Чогаадыг «Бодумнуң дугайымда»		Аас-биле айтырыглар ёзугаар бердинген сөстөр-ни ажыглап бодунуң ду-гайында таарыштырар таблицаларга даянып, кыска харылзаалыг чугаа тургузары болгаш бижик-демдектерин сагывышаан, бижири.	1		
5.	Шагның эргилдези. Күс.	С.Сарыг-оол «Улуг-Хемим» М.Кыргыз «Белен сен бе?»	Шүлүк. Кожаланчак аян-нажылга. Чер-аян-гелешкек нажылга.	Билиглерни катаптаары, быжыглаары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының ай-тышкыннарын күүседи-ри. Словарь ажылы.	1		1). Н.С.Конгар, Э.Д.Ондар «Төрөөн чугаа» / эге школаның 3-кү клазынга өөре-дилге ному, Кызыл, 2006ч., ар.33. 2). М.Кыргыз «Бүзүрел, идегел, ынакшыл», Кызыл, 2021ч., ар.11. Сайт: https://chukovka17.ru
6.		Тюлюш Кы-зыл-оол «Комбайн» Ойдан-оол Хөвөңмей «Картофель»	Шүлүк. Кожаланчак аян-нажылга. Чер-аян-гелешкек нажылга.	Билиглерни катаптаары, быжыглаары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының ай-тышкыннарын күүседи-ри. Словарь ажылы.	1		Н.С.Конгар, Э.Д.Ондар «Төрөөн чугаа. Эге школаның 3-кү клазынга өөре-дилге ному», Кызыл, 2006ч., ар.38, 41.

7.	Киж – бойду- стун төлү.	Аваа Монгуш «Ногаан тоо- руктук пөш» (үзүндү). М.Рамазанова «Шивижи- геш»	Чечен чугаа. Шүлүк. Чога- алдың киржик- чилери. Эпитет.	Чаа билиглер-биле та- ныжылга, оларны быжыглаары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының ай- тышкындарын күүседи- ри. Словарь ажылы.	1		1). Аваа Монгуш «Бо- далдарым илерели», Кызыл, 2006ч., ар.23. Сайт: https://chukovka17.ru 2). М.Рамазанова «Дээрде кокпа», Кы- зыл, 1989ч., ар.8. Сайт: https://chukovka17.ru
8.	Киж – бойдус- тун төлү.	М.Эргеп «До- луглук болур»	Эпитет.	Чаа билиглер-биле та- ныжылга, оларны быжыглаары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының ай- тышкындарын күүседи- ри. Словарь ажылы.	1		Н.С.Конгар «Класстан дашкаар номчулга. 3 кл.», Кызыл, 2005ч., ар.122.
9.	Бижимел чугаа сайзыра- дылгазы.	Чогаадыг «Арга кирге- нивис»	Тоожуушкун- нуг чогаадыг- бижидери.	Чогаадыгның адының утказынга дүүшкек болу- рун билиндирери. Аас- биле чурукка айтырыглар ёзугаар бердинген сөстөр- ни ажыглап харылзаалыг чугаа тургузары. Айты- рыгларга даянып чогаа- дыг бижири. Домак эге- зинге улуг үжүк ажыглаа- рын, төнчүзүнге улугсек- ти салырын катаптаары.	1		
10.	Хайыра- лыг авай.	Кара-кыс Мунзук «Ка- ды чор сен, авай». Мариам Рама- занова «Авам». Каң-оол Чульдум «Кежээ болуп өзер мен»	Шүлүк. Аян- нажылга. Эпи- тет.	Билиглерни быжыглаары, катаптаары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының ай- тышкындарын күүседи- ри. Словарь ажылы.	1		1). Р.Кенденбиль «Ча- стың аялгалары», Кы- зыл, 1969ч., 2). М.Рамазанова «Дээрде кокпа», Кы- зыл, 1989ч., ар.22. Сайт: https://chukovka17.ru 3). К.Чульдум «Тос ак сөнүм», Кызыл, 2003ч., ар.78. Сайт: https://chukovka17.ru

11.	Тыва улустуң тоолдары.	«Алдан ала чылгылыг Алаадай-Мерген» Тыва улустуң тоолу.	Улустуң аас чогаалы. Аасчогаал. Тоолдарның уран сөзү.	Чаа билиглер-биле таныжылга. Номчууру. Тоолдарның уран сөзүн хайгаараары. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкыннарын күүседери. Словарь ажылы.	1		Н.С.Конгар «2-3 класстарга класстан дашкаар номчулга», Кызыл, 1995ч., ар.53. Сайт: https://chukovka17.ru
12.		«Өскүс-оол» Тыва улустуң тоолу.	Улустуң аас чогаалы. Аасчогаал. Тоолдарның	Билиглерни катаптаары, быжыглаары. Номчууру. Тоолдарның уран сөзүн хайгаараары. Номда даалгаларны болгаш баш-	1		«Алдын кушкаш», /уругларга тоолдар/, Кызыл, 2002ч., ар.151. Сайт:
			уран сөзү.	кының айтышкыннарын күүседери. Словарь ажылы.			https://chukovka17.ru
13.		«Эки-Бора аъттыг Бапыыдай». Тыва улустуң тоолу.	Улустуң аас чогаалы. Аасчогаал. Тоолдарның уран сөзү.	Билиглерни катаптаары, быжыглаары. Номчууру. Тоолдарның уран сөзүн хайгаараары. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкыннарын күүседери. Словарь ажылы.	1		Н.С.Конгар «2-3 класстарга класстан дашкаар номчулга», Кызыл, 1995ч., ар.186. Сайт: https://chukovka17.ru

14.	Шаг-ныңэрги лдези. Кыш.	Л.Чадамба «Терек-чигеш». М.К.Өлчей- оол «Хөөрээр- ниң чугаалары. Кышкы негей»	Чурумалдыг сөзүглел. Эпитет. Деннелге. Диригжидилге.	Чаа билиглер-биле таныжылга, быжыглаашкын. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкыннарын күүседире. Словарь ажылы.	1	1). О.К.Саган-оол, Л.Б.Чадамба «Роман, тоожулар, уругларга тоожу, чечен чугаалар, шүлүктөр», Кызыл, НШХИ, 2019ч., ар.629. Сайт: https://chukovka17.ru 2). Ч.Доржу, М.Доржу «Тыва уруглар чогаадылы», Кызыл, 1987ч., ар.202.
15.		С.Сүрүң-оол «Кыш дүшкен» Л.Чадамба «Ивижилер»	Чурумалдыг сөзүглел. Тоожушкуннуг сөзүглел. Эпитет. Деннелге. Диригжидилге.	Билиглерни катаптаары, быжыглаары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкыннарын күүседире. Словарь ажылы.	1	1). С.Сүрүң-оол «Баштайгы ном», Кызыл, 1952ч., ар.83. Сайт: https://chukovka17.ru 2). Н.С.Конгар, Э.Д.Ондар «Төрээн чугаа. Эге кшоланың 3-кү клазынга өөредилге ному», Кызыл, 2006ч., ар.93.
16.	Бижимел чугаа сайзыралдылгазы	Чогаадыг «Кыжын чуңгуга». Е.Танова «Чуңгуда» (чаштар ырызы – сайгарылга чокка чүгле номчуур).	Сериялыг чуруктарга болгаш сөстөргө даянып тоожушкуннуг харылзаалыг чугаа тургузары болгаш бижири.	Аас-биле сериялыг чуруктарга, бердинген сөстөргө даянып чугаа тургузары, тургускан чугааны чогаадыг кылдыр бижири. Домак эгезинге улуг үжүк ажыглаарын болгаш төнчүзүнге улуг секти салырын катаптаары.	1	Е.Танова «Хемчиктин хүнү», Кызыл, 1980ч., ар.92. Сайт: https://chukovka17.ru

17.	Чеди чүзүн малы-майны.	А.Ондар «Аал малы: хой, өшкү», «Аал малы: инек, сарлык». Аяс Салчак «Болчатылыг Бора-Тейже».	Эпитет. Ди-ригжидилге.	Билиглерни быжыглаары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкыннарын күүсе-дири. Словарь ажылы.	1		1). «Башкы» сеткүүлү, №2, 2014ч., ар.47. 2). А.Салчак «Даглыг чуртум оглу мен», Кызыл, КЭУПО «Аныяк», 1998ч., ар.36. Сайт: https://chukovka17.ru
18.	Чеди чүзүн малы-майны.	А.Ондар «Аал малы: теве, иви», «Аал малы: аът». Х.Ленов «Чашта чараш»	Эпитет. Ди-ригжидилге.	Билиглерни быжыглаары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкыннарын күүсе-дири. Словарь ажылы.	1		1). «Башкы» сеткүүлү, №2, 2014ч., ар.47. 2). Л.Хертек «Чашта чараш», Кызыл, 2021ч., ар.17.
19.	Ак чол-дуг шагаам.	Оюн- маргылдаа: «Дүрген- дүрген дүрген-чугаа дүргектелип турар болзун».	Улустуң аас чогаалы. Үле- гер домактар, тоолчургу чу- гаа, узун- тыныш, тывы- зык, дүрген чу- гаа.	Шагаа байырлалы – тыва чоннуң ыдыктыг, хүндү- лүг байырлалы дээрзин уругларга билиндирер. Ада-өгбелерниң ёзу-чаң- чылдары болгаш оюн-нары-биле таныштырары. Улуг туралыг болбазынга кижизидер.	1		ГАОУ ДПО (ПК) С ТГИПиПКК «Сборник методических матери-алов республиканского конкурса «Стандарты в действии. Мой луч- ший урок», Кызыл, 2015г., стр.21.
20.	Чугаа сайзыра-дылгазы.	«Өг-бүлеге шагаалааны-выс» деп про-	«Өг-бүлеге ша-гаалаанывыс» деп проектиниң	Самбыра баарынга харыылап билирин сайзырадыры. Чугааның утка-	1		
	Бистиң проекти-вис.	ект.	камгалалы.	зын болгаш дес-дараалаш-каан сагып, бодунуң бо- далын илередип билири.			

21.	Февраль 23 – Адачурт камгалакчыларынын хүнү.	Мария Кыргыз «Солдат боор мен. «Тыва – Адачурттуң улуг дайынында».	Диалог. Монолог.	Чаа билиглер-биле таныжылга, оларны быжыглаары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкыннарын күүседире. Словарь ажылы.	1		1). М.Кыргыз «Эреспей», Кызыл, 2022ч., ар.46. 2). В.Биче-оол, К.Шактаржык «Тыва дугайында чугаалар. 4 класска номчулга ному», Кызыл, 1981ч., ар.26, 28.
22.	Бижимел чугаа сайзыралдылгазы.	Чогаадыг «Мээң авам» / «Мээң кырган-авам» (боттары шиллип алыр).	Чурумалдыг чогаадыг бижидери. Чогаадыгның адының утказынга дүүшкээ.	Чурукка, айтырылгаларга болгаш бердинген сөстөргө даянып чугаатургузары болгаш бижири. Өөргөнгө дүрүмнерин сагыыры.	1		
23.	Арыг-силиг – кадыкшылдыңүндөзи-ни.	«Мойдодыр». К.Чуковский (Мария Кыргызтың очулгазы).	Авторлуг тоол. Очулга. Диригжидилге.	Чаа билиглер-биле таныжылга, катаптаашкын. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкыннарын күүседире. Словарь ажылы. дири. Словарь ажылы.	1		М.Кыргыз «Эреспей», Кызыл, 2022 ч., ар 56, 83.
24.	Шагның эргилдези. Час.	«Болганчок-ла каас болур» Ч.Кара-Күске. Саая Таспай «Кызыл-Хөрек».	Эпитет. Денелге.	Билиглерни катаптаары, быжыглаары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкыннарын күүседире. Словарь ажылы.	1		1). Ч.Кара-Күске «Чыжырганам», Кызыл, 2021ч., ар.30. 2). Саая Таспай «Адыг оглу», Кызыл, 2002ч., ар.6. Сайт: https://chukovka17.ru

25.		К.Ушинский «Хайгыылчы арылар». Л.Чадамба «Час»		Билиглерни быжыглаары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкыннарын күүседир. Словарь ажылы.	1		1).К.Ушинский «Эмдик-Ой», Кызыл, 1976ч., ар.3. Сайт: https://chukovka17.ru 2).Л.Чадамба «Чогаал- дар чыындызы» /шүлүктөр, проза чогаалдары, Кызыл, 1978ч., ар.138. Сайт: https://chukovka17.ru
26.	Бистин бичии өңнүкте-	С.Сүрүң-оол «Ак-Мойнак». Ч.Кара-Күске	Тоожуушкун- нуг сөзүглелди кезектерге ча-	Чаа билиглер-биле таныжылга, быжыглаашкын, катаптаашкын.	1		1). Н.С.Конгар «2-3 класстарга класстан дашкаар номчулга»,
	ривис.	«Хүнээрек».	рары, утказын чугаалаары.	Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкыннарын күүседир. Словарь ажылы.			Кызыл, 1995ч., ар.48. Сайт: https://chukovka17.ru 2).Ч.Доржу, М.Доржу «Тыва уруглар чогаалы», Кызыл, 1987ч., ар.214.

27.	Бижимел чугаа сайзыралдылгазы.	Чурумалдыг чогаадыг «Мээң өңнүүм» «Мээң күзелим»	«Мээң өңнүүм» (бодунуң азырал амытаны-ның дугайын-да) азы «Мээң күзелим» (кандыг амытан азыраксаары-ның дугайын-да) чогаадыг бижидери (уруг боду шилип алыр).	Дөзевилел ёзугаар бодунун сөзүглелин бердинген сөстөрни ажыглап харылзаалыг чугаа тургузары. Айтырыгларга даянып чогаадыг бжири. Домак эгезинге улуг үжүк ажыглаарын болгаш төнчүзүнге улуг секти салырын катаптаары.	1		
28.	Төрөөн черимче аян чорук.	«Дуза дилөөн адыг», «Дошпурлуурлаан адыг». Улустуң тоолчургу чугаалары.	Улустуң аас чогаалы. Тоолчургу чуугаа	Чаа билиглер-биле таныжылга. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айттышкындарын күүседирди. Словарь ажылы.	1		ТДЛБТЭШИ «Тыва улустуң мифтери болгаш тоолчургу чугаалары», Кызыл, 1995 ч., ар 55, 57. Сайт: https://chukovka17.ru
29.	Күш-ажыл кижини каастаар.	И.Бадра «Бүрүлөр»	Авторлуг чогаал. Чечен чугаа.	Билиглерни катаптаары, быжыглаары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айттышкындарын күүседирди. Словарь ажылы.	1		Н.С.Конгар «2-3 класстарга класстан дашкаар номчулга», Кызыл, 1995ч., ар.15. Сайт: https://chukovka17.ru
30.	Чугаа сайзыралдылгазы. Бистиң проективис.	«Улустуң аас чогаалының биче хевирлери» (тывызыктар, үлегер домактар, көгүдүглер, оюн үдөөн чугаалар, кожамыктар).	Улустуң аас чогаалының биче хевирлери: тывызыктар, үлегер домактар, көгүдүглер, оюн үдөөн чугаалар, кожамыктар.	Кылып алганы проектизин эштериниң мурнунга чугаалап көргүзери. Номчууру, эштериниң чугаазын кичээңгейлиг дыңнаары, айтырыглар салып, немелделер бээри.	1		

31.	Эжеш-килер найыралы эртине дагны тургузар.	Е.Танова «Найырал»		Билиглерни катаптаары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкыннарын күүсе дири. Словарь ажылы.	1		Н.С.Конгар «Класстан дашкаар номчулга. 3 кл.», Кызыл, 2005ч., ар.168.
32.		В.Эренчин «Ийи өңнүк»		Билиглерни катаптаары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкыннарын күүсе дири. Словарь ажылы.	1	.	Н.С.Конгар «2-3 класстарга класстан дашкаар номчулга», Кызыл, 1995ч., ар.164. Сайт: https://chukovka17.ru
33.	Шаг-нынэрги лдези. Чай.	Л.Чадамба «Каас үе». М.Рамазанова «Чайның чөөгү».	Шүлүк, аян-нажылга, эпигет, деңнелге, бойдусчуру-малы (пейзаж).	Билиглерни катаптаары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкыннарын күүсе дири. Словарь ажылы.	1.		1). О.К.Саган-оол, Л.Б.Чадамба «Роман, тоожулар, уругларга тоожу, чечен чугаалар, шүлүктөр», Кызыл, НШХИ, 2019ч., ар.680. Сайт: https://chukovka17.ru 2). М.Рамазанова «Дээрде кокпа», Кызыл, 1989ч., ар.26. Сайт: https://chukovka17.ru
34.		Л.Чадамба «Бистиң огородувус».		Катаптаашкын кичээли. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкыннарын күүсе-	1		Н.С.Конгар «Класстан дашкаар номчулга. 3 кл.», Кызыл, 2005ч.,
				дири. Словарь ажылы.			ар.188.

3 класс

Чылда - 34 шак, неделяда - 1 шак.

№	Программаның кезээ	Өөренир темалары	Шиңгээдир болгаш катаптаар билиг-лери	Өөредилгениң ажыл-чорудулгазы	Шагы	Хүнү, айы	Чогаалдарның айтылгалары
1.	Тыва чо- нун, тыва дылың, тыва че- риң – ожуунун үш дажы.	М.Алдын-оол «Тыва чүүден эгелээнил?» О.Саган-оол «Малчын арат Сандыйның чу- гаазы»	Чогаалдың хе- вирлери (жанрла- ры): шүлүк, шүлүглел (ниити- таныжылга), че- чен чугаа, тоол, тоожу, басня.	2-ги класска өө- ренгениң катапта- ары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының ай- тыышкыннарын күүсе- дири. Словарь ажылы.	1		1). https://vk.com/wall-42729401_3028 2).Н.С.Конгар «Класстан дашкаар номчулга. 3 кл.», Кызыл, 2005ч., ар.5.
2.		Л.Чадамба «Тожу ыры».	Шүлүк. Рифма- ның хевирлери	Чаа билиглер-биле та- ныжылга, катаптаашкын,	1		1).Л.Чадамба «Чогаалдар
		«Азас»	(Аяннажылганың хевирлери). Строфа. Куплет.	быжыглаашкын. Номчууру. Номда да- алгаларны болгаш баш- кының айтыышкынна- рын күүседир.			чыындызы» /шүлүктөр, проза чогаал- дары, Кызыл, 1978ч., ар.106. Сайт: https://chukovka17.ru 2).А.Алдын- оол «Диктан- тылар болгаш эдертиглер чыындызы», Кызыл, 1988ч., ар.189.

3.		<p>А.Хертек «Тос таңды», «Кырган-авам ырызы», «Төрээн черимге йөрээл» Л.Чадамба «Бай-Тайга»</p>	<p>Улустун аас чогаалы, улустун ырызы, йөрээл (эки чүве күзээшкинин илереткен кыскаас чогаалы), аянажылга.</p>	<p>Чаа билиглер-биле таныжылга, катаптаашкын. Номчууру. Номда далгаларны болгаш башкының айтышкыннарын күүседире. Словарь ажылы.</p>	1		<p>1).Анчымаа Хертек, «Өгбе чагыы», Кызыл, 2017ч., ар.27, 30, 136. Сайт: https://chukovka17.ru 2).Л.Чадамба «Чогаалдар чыындызы», Кызыл, 1978ч., ар.70. Сайт: https://chukovka17.ru</p>
4.	<p>Шагның эргилдези. Күс.</p>	<p>Октябрь Туң-оол «Күзүн» К.Ушинский. «Көдээге күс»</p>	<p>Бойдус чурумалы (пейзаж). Чечен чугаа. Эпитет.</p>	<p>Катаптаашкын, быжыглаашкын. Номчууру. Номда далгаларны болгаш башкының айтышкыннарын күүседире. Словарь ажылы.</p>	1		<p>1-2).Н.С.Конгар «Класстан дашкаар номчулга. 3кл.», Кызыл, 2005ч., ар.136, 137. 3). Н.С.Конгар, Э.Д.Ондар «Төрээн чугаа. Эге школаның 3-кү клазынга өөредилге ному», Кызыл, 2006ч., ар.35.</p>

5.		Л.Толстой «Куулар» Аваа Монгуш	Бойдус чурумалы (пейзаж). Чечен чугаа. Эпитет.	Билиглерни быжыгла- ары, катаптаары. Номчууру. Номда да- алгаларны болгаш баш-	1		1).Н.С.Конгар «Класстан дашкаар номчулга. 3
		«Бойдустуң чая- лгазы»		кының айтышкынна- рын күүседире. Словарь ажылы.			кл.», Кызыл, 2005ч., ар.141. 2).Аваа Мон- гуш «Са- гыжымның саймааралы» Кызыл, 2015ч., ар.47. Сайт: https://chukovka 17.ru
6.	Бижимел чугаа сай- зырадыл- газы.	Чогаадыг «Алдын күс» Л.Чадамба «Ду- руяалар» (сайга- рылга чокка чүгле номчуур).	Чурумалдыг сөзүглел.	Чурукка, айтырылгарга болгаш бердинген сөстөргө даянып чу- гаатургузары болгаш бижири. Башкының удуртулгазы-биле кезек- тергеаттар тыпсып (эге- лер), план тургузары. Өөрөнгө дүрүмнерин сагыыры.	1		О.К.Саган-оол, Л.Б.Чадамба «Роман, то- ожулар, уругларга тоо- жу, чечен чуга- алар, шүлүк- тер», Кызыл, НШХИ, 2019 ч., ар 689. Сайт: https://chukovka 17.ru
7.	Өөренип	Э.Кечил-оол «Үндүр имнедип-	Чогаалдың хе- вирлери (жанрла-	Билиглерни быжыгла- ары. Номчууру. Номда	1		Н.С.Конгар «2- 3 класстарга

	өөрөн.	кен»	ры): шүлүк, шүлүглел (ниититаныжылга), чечен чугаа, тоол, тоожу, басня.	даалгаларны болгаш башкының айтышкынарын күүседире. Словарь ажылы. Сөзүглелди башкының удуртулгазыбиле кезектерге чарары, оларга аттар тыпсыры (эгелер).			класстан даш- каар номчулга», Кызыл, 1995ч., ар.44. Сайт: https://chukovka17.ru
8.		«Горькийниң номну канчаар- номчуп чорааны» Максим Горький. М.Горькийниң оглунга чагаазы. Л.Чадамба «Номну канчаар эдил- ээрил»	Чогаалдын хевирлери (жанлары): шүлүк, шүлүглел (ниититаныжылга), чечен чугаа, тоол, тоожу, басня.	Билиглерни быжыгалары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкынарын күүседире. Словарь ажылы.	1		1). Н.С.Конгар «Класстан дашкаар номчулга. 3 кл.», Кызыл, 2005ч., ар.79. 2). Л.Чадамба «Чогаалдар чыындызы» /шүлүктөр, проза чогаалдары, Кызыл, 1978ч., ар.132. Сайт: https://chukovka17.ru

9.	Чугаа сайзыра-дылгазы. Бистин проекти-вис.	Номнар, номнар, номнар.	Янзы-бүрү номнар дугайында билиглер: өөредилге ному, уранчечен чогаал ному, словарьлар, справочник, энциклопедия дугайында ниити билиг-биле таныштырар. Номнуң кезектери: аттыг арны, аннотациязы, уткалыг кезээ, допчузу, иллюстрациялары.	Кылып алганы проекти-зин эштеринин мурнунга чугаалап көргүзери. Номчууру, эштеринин чугаазын кичээнгейлиг дыңнаары, айтырыглар салып, немелделер бээри.	1.		
10.	Кижиге – бойдустун төлү.	М.Кенин-Лопсан «Буга суунуң хомудалы»	Диригжидилге. Чогаалдыңмаадыры (киржикчизи).	Чаа билиглер-биле таныжылга, быжыглаашкын. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкынарнын күүседири. Словарь ажылы. Чогаалдың кол утказын, темазын, киржикчилерин болгаш чүүчүгө өөредип турарын тодарадыры.	1		Н.Коңгар «Класстан дашкаар номчулга ному. 3 класс», Кызыл, 2005ч., ар.112.

11.		А.Хертек «Оран кежи», «Курглаан аңчының чалбары».	Тоожушкуннуг чугаа. Улустуң аас чогаалы, чалбарыг (тайгатаңды ээлеринден, бурганнардан дилег илеткен кыска чогаалы).	Чаа билиглер-биле таныжылга, быжыглаашкын. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкынарын күүседире. Словарь ажылы. Чогаалдың кол утказын болгаш темазын тодарадыры, план ёзугаар утказын чугаалаары.	1		Анчымаа Хертек, «Өгбегы», Кызыл, 2017ч., ар.33. Сайт: https://chukovka17.ru
12.	Бижимел чугаа сайзырадылгасы.	Чогаадыг «Тывалар чүге аржааннаарына ынагыл?»	Угаап бо-даашкынныг сөзүглел тургузуп чугаалаары болгаш бижири.	Чурукка, айтырыгларга болгаш бердинген сөстөргө даянып чугаатургузары болгаш бижири. Өөрөнгөн дүрүмнерин сагыры.	1		
13.	Мөзү-бүдүш.	И.Крылов «Каарган болгаш Дилги», «Пага болгаш Шары»,	Басня, дыл-домааның онзагайы (элдээртиг), киржикчилери.	Чаа билиглер-биле таныжылга, быжыглаашкын. Басняның киржикчилерин, дыл-	1		И.А.Крылов «Каарган болгаш дилги», Кызыл, 1953ч.,
		«Аспан болгаш Кымыскаяк» (Басня).	Диригжидилге.	домааның онзагайын (элдээртип чугаалаары) хайгаараары. Словарь ажылы. Чогаалдың кол бодалын, темазын болгаш чүү чүвеге өөрөдип турарын тодарадыры.			ар.5, 8, 19. Сайт: https://chukovka17.ru

14.	Бижимел чугаа сайзырадылгазы.	Чогаадыг «Ада-иевиске дузавыс». Л.Чадамба «Мээн ажылым».	Тоожуушкуннуг чогаадыг бижидери.	Шүлүктүн темазын, кол бодалын, чүү чүвеге өөредип турарын тода-радыр. Чурукка, айтырыгларга болгаш бердинген сөстөргө даянып-чугаа тургузары болгашбижири. Башкының удуртулгазы-биле кезектерге аттар тыпсып (эгелер), план тургузары. Өөрөнгөн дүрүмнерин сагыыры.	1		Л.Чадамба «Чогаалдар чыындызы» /шүлүктөр, проза чогаалдары, Кызыл, 1978ч., ар.122. Сайт: https://chukovka17.ru
15.	Шагның эргилдези. Кыш.	С.Сүрүң-оол «Туман». Георгий Скребцкий «Баштайгы хар» Л.Чадамба «Хаакчыга».	Чечен чугаа. Бойдус чурумалы (пейзаж). Эпитет.	Билиглерни быжыглары, катаптаары. Номчууру. Номда далгаларны болгаш башкының айтышкыннарын күүседери. Словарь ажылы.	1		1).С.Сүрүң-оол «Баштайгы ном», Кызыл, 1952ч., ар.83. Сайт: https://chukovka17.ru 2).О.К.Саган-оол, Л.Б.Чадамба «Роман, тоожулар, уругларга тоожу, чечен чугалар, шүлүктөр», Кызыл, НШХИ, 2019ч., ар.691. Сайт: https://chukovka17.ru

16.	Бижимел чугаа сайзырадылгазы.	Чогаадыг «Кышкы бойдус» М.Кенин-Лопсан «Харжыгаш»	Чурумалдыг чогаадыг бижидери.	Чурукка, айтырыгларга болгаш бердинген сөстөргө даянып чугаатургузары болгаш бижири. Башкының удуртулгазы-биле кезектерге аттар тыпсып (эгерлер), план тургузары. Өөрөнгөн дүрүмнерин сагыыры.	1		Н.С.Конгар, Э.Д.Ондар «Төрээн чугаа. Эге школаның 3-кү клазынга өөредилге ному», Кызыл, 2006ч., ар.93.
17.	Улустун аас чогаалы. Тоол-чургу чугаалар.	«Аза караан мегелээн», «Кажык болгаш довук».	Улустун аас чогаалы. Тыва улустун тоолчургу чугаалары (мифтери). План.	Тыва чоннун чаңчылдары, бурунгу чүдүлгө-сүзүү-биле таныжылга, оларның утказын билиндирери. Номчууру. Ном-да даалгаларны болгаш башкының айтышкынарнын күүседире. Словарь ажылы. Чогаалдың кол утказын, темазын болгаш чүү чүвеге өөредип турарын тодарадыры, 2-ги мифти кезектерге чаргаш, план тургузары, номчаанын сактып чугаалаары.	1		ТДЛБТЭШИ «Тыва улустун мифтери болгаш тоол-чургу чугаалары», Кызыл, 1995ч., ар.31, 38. Сайт: https://chukovka17.ru

18.	Улустун аас чогаалы. Тоол-чургу чугаалар.	«Чиктиг аң», «Элдептиг аң».	Улустун аас чогаалы. Тыва улустун тоолчургу чугаалары (мифтери). План.	Тыва чоннуң чаңчылдары, бурунгу чүдүлгесүзүүбилетаныжылга, оларның утказын билиндирери. Номчууру. Словарь ажылы. Чогаалдың кол утказын, темазын болгаш чүү чүвеге өөрө-	1		ТДЛБТЭШИ «Тыва улустун мифтери болгаш тоолчургу чугаалары», Кызыл, 1995ч., ар.56-57. Сайт:
				дип турарын тодарадыры, 1-ги мифти кезектерге чаргаш, план тургузары, номчаанын сактып чугаалаары.			https://chukovka17.ru

19.	Тыва чоннуң бурунгу ёзулалдары.	Анчымаа Хертек «От чаячы» «Хөне-Саваа» (улустуң тоолу) Алёна Очур-оолдуң дыңнап бижээни-биле. А.Монгуш «Хүндүлээчел тыва чонум»	Улустуң чаңчылдары, ёзулалдары.	Тыва чоннуң бурунгу чаңчылдары, ёзулалдары-биле таныжылга, оларның утказын билиндирери. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкынарын күүседире. Словарь ажылы.	1		1). А.Хертек «Өгбе чагы», Кызыл, 2017ч., ар.17-19. Сайт: https://chukovka17.ru 2). «Одагда чыыш» / «Мөңгүлек» чечен чогаал-хөгжүм катыжышкынының киржикчилериниң чогаалдар чыындызы/ Кызыл, 2001ч., ар.17. Аваа Монгуш «Бодалдарым илерели», Кызыл, 2006ч., ар.208. Сайт: https://chukovka3).17.ru
20.	Чугаа сайзыралдыггазы. Бистиң проективис.	Шагаа чеми. Делгер-оол Ооржак «Тыва чемнер»	Ак чем, саңга өргүү чем дээжизи, тыва чемнер.	Кылып алганы проектизин эштериниң мурнунга чугаалап көргүзери. Номчууру, эштериниң чугаазын кичээнгейлиг дыңнаары, айтырыглар салып, немелделер бээри.	1		«Тыва уруглар-чогаалы. 1-ги кезээ», Кызыл, 1996ч., ар.124.

21.	Шагаа ёзулалдары.	«С.Сарыг-оол «Шагаа».	Шагаа ёзулалдары, бүдүү хүн, саң салыр ёзулал, кактаныры, чолукшууру.	Тыва чоннуң бурунгу чаңчылдары, ёзулалдары биле таныжылга, оларның утказын билиндирери. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкынарнын күүседери. Словарь ажылы.	1		Н.С.Конгар, Э.Д.Ондар «Төрээн чугаа. Эге кшоланың 3-кү клазынга өөредилге ному», Кызыл, 2006ч., ар.106.
22.	Бижимел чугаа сай-	Чогаадыг «Мээң авам» / «Мээң	Чурумалдыг чогаадыг бижидери.	Чурукка, айтырыгларга болгаш бердинген	1		А.Алдын-оол «Диктантылар
	зырадыл-газы.	кырган-авам» (боттары шилип алыр). З.Воскресенская-ныы-биле «Иениң чүрээ» (72 сөс).	Чогаадыгның адының утказын-га дүүшкээ.	сөстөргө даянып чугаатургузары болгаш бижири. Өөрөнгөн дүрүмнерин сагыыры.			болгаш эдертиглер чыындызы», Кызыл, 1988ч., ар.216.
23.	Улустуң аас чогаалы. Тоолдар.	«Ак-Сагыш, Кара-Сагыш» Тыва улустуң тоолу.	Улустуң аас чогаалы. Тыва улустуң тоолдары. Хуулгаазынтоолдар. Улустуң тоолдарының дыл-домааның онзагайы (эпитеттер, диригжидилгелер, тускай сөстөр).	Чаа билиглер-биле таныжылга, быжыглар ашкын. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкынарнын күүседери. Словарь ажылы.	1		1).ТДЛБТЭШИ «Матпаадыр» /уругларга аасчогаалы/ Кызыл, 1991ч., ар.124. Сайт: https://chukovka17.ru

24.	Улустун аас чогаа- лы. Тоол- дар.	«Балаң-Сеңги» Тыва улустун то- олу.	Улустун аас чога- алы. Тыва улустун тоолда- ры. Хуулгаазын тоолдар. Тоолдун киржикчилери. Тыва улустун	Чаабилглер-биле та- ныжылга, быжыгла- ашкын. Номчууру. Ном- да даалгаларны болгаш башкының айтышкын- нарын күүседире. Сло- варь ажылы. Тыва	1		«Тыва улустун тоолдары./ Ту- винские народ- ные сказки», для детей младшего и среднего
			чер-делегей ду- гайында билигле- ри.	улустун чер-делегей ду- гайында билиглерин хайгаараары (бо оран, алды оран, ооң ханы Эрлик-Хаан, азалар, үстүү оран, ооң ээзи Курбусту-Хаан деп би- лиглерин кысказы-биле таныштырары).			школьного воз- раста, на двух языках, ОАО «Тываполи- граф», Кызыл, 2013ч., ар.34.
25.	Авторлуг тоолдар.	«Черлик куулар» Г.Х.Андерсен. (Э.Мижиттин очулгазы).	Автор. Авторлуг- тоолдар. Тоолдун киржикчилери. Эпитет, диригжи- дилге.	Чаа билглер-биле та- ныжылга, катаптаашкын, быжыглаашкын. Номчууру. Номда да- алгаларны болгаш баш- кының айтышкын- нарын күүседире. Сло- варь ажылы.	1		«Делегейниң тергиин тоол- дары)/ тыва уруглар чогаа- лының антоло- гиязы, 5 том/ Кызыл, 2021ч., ар.4.

26.	Авторлуг тоолдар.	Шарль Перро «Сапыктыг Моор-тай» (Н.Кууларның очулгазы)	Автор. Авторлуг тоолдар. Эпитет, диригжидилге.	Билиглерни быжыгла- ары, катаптаары. Номчууру. Номда да- алгаларны болгаш баш- кының айтышкынна- рын күүседире. Словарь ажылы.	1		«Делегейниң тергийн тоол- дары»/ тыва уруглар чогаа- лының антоло- гиязы, 5 том/ Кызыл, 2021ч., ар.138.
27.	Чугаа сайзыра- дылгазы. Бистиң проекти- вис.	Тоолдарны деннээли: тыва улустуң тоолу «Алдын кушкаш» болгаш А.Пушкинниң «Балыкчы болгаш алдын Балык ду- гайында тоолу»	Улустуң тоолу, авторлуг тоол, киржикчилери. Хуулгаазын тоол- дар. Тоолдар чүү чүвеге өөредип турары.	Кылып алганы проекти- зин эштериниң мурнунга чугаалап көргүзери. Номчууру, эштериниң чугаазын кичээнгейлиг дыңнаары, айтырыглар салып, немелделер бээри.	1		
28.	Амыды- рал болгаш күш- ажил.	«Хойжулар» Леонид Чадамба. Сергей Пюрбю «Аныяк кадарчы- лар дугайында ыры».	Чечен чугаа. Чо- гаалдың маадыры (киржикчизи). Эпитет, диригжи- дилге. Бойдус чу- румалы.	Катаптаашкын, быжыглаашкын. Номчууру, ырыны ырлап өөренири. Номда даалга- ларны болгаш башкы- ның айтышкыннарын күүседире. Словарь ажылы.	1	.	1). Н.С.Конгар «Класстан дашкаар номчулга. 3 кл.», Кызыл, 2005ч., ар.173. 2). Учебное из- дание А.С.Танов «Музыка для учащихся 7-8 классов сред- ней школы»

29.	Амыдырал болгаш күш-ажыл.	Антон Чехов «Ванька»	Чечен чугаа. Чогаалдың маадыры (киржикчизи). Хаанның Россия үезинде бөдүүн чоннуң аар-берге амыдыралы, эрге чок чоруунун, чаштарның улуг улусбиле деңге аар ажылының дугайында беседа (кожайлар, хөрөңгиттеннер, чалчалар).	Катаптаашкын, быжыглаашкын. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкын-нарын күүседири. Словарь ажылы. Чоннуң эрткен төөгүзүн Ваньканың салымчолунуң чижээнге билдиндирери.	1		Н.С.Конгар «Класстан дашкаар номчулга. 3 кл.», Кызыл, 2005ч., ар.175.
30.	Шагның эргилдези. Час.	Л.Чадамба «Часкы тарылга»	Шүлүк. Рифма. Рифманың хевирлери (Аяннажылганың хевирлери). Строфа. Куплет.	Чаа билиглер-биле таныжылга, катаптаашкын, быжыглаашкын. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкын-нарын күүседири. Словарь ажылы.	1		Н.С.Конгар, Э.Д.Ондар «Төрээн чугаа. Эге школаның 3-кү клазынга өөредилге ному», Кызыл, 2006ч., ар.204.
31.	Бижимел чугаа сайзырадылгасы.	Чогаадыг «Часкы хүн чылды тоттудар» (чер ажылдары, огород ажылдары, мал ажылы – башкы шилип алыр).	Тоожуушкуннуг чогаадыг бижидери. Хереглеп болгу дег сөстери: тараа шөлү, андазын, чер илири, дырбааш, хүүрек, сугаттыг чер, черни үлдүрээр-тир, чал, чалдар, арык казар, хой кыргылдазы, көр-жен	Чурукка, айтырыгларга болгаш бердинген	1		

			(өдек) казары.			
32.	Тиилелге хүнү.	Т.Кызыл-оол «Кызыгааржының өңнүү»	Чечен чугаа. Чогаалдың маадыры (киржикчизи). Чуртувустун төөгүзүндө эң берге үе болгаш бүгү чоннуң маадырлыг чоруун билиндирери.	Катаптаашкын, быжыглаашкын. Номчууру. Номда да-алгаларны болгаш башкының айтышкыннарын күүседире. Словарь ажылы.	1	Н.С.Конгар, Э.Д.Ондар «Төрээн чугаа. 3 кл.», Кызыл, 2006ч., ар.255.
33.	Шагның эргилдези. Чай.	Бодуңар эмненип өөрениңер!	Эртем-нептере-дишкинниг сөзүглел.	Билиглерни быжыгла-ары, катаптаары. Номчууру. Айбыл-халапка таварышканда дуза чедирер аргарлар-биле таныжылга, айбыл чок чоруктуң дүрүмнери.	1	ному», Кызыл, 1995ч., ар.134. Сайт: https://chukovka17.ru
34.		С.Таспай «Адыг оглу» Э.Кечил-оол «Баштайгы чаъс»	Түңнел кичээл. Чайгы онаалга-лар-биле таныжылга.	Номчууру. Чайгы да-алгалар-биле уругларны таныштырары. Чайгы үеде бодун чурумнуг ал-дынып, айбыл чок чоруктуң дүрүмнерин сагырын чугаалажыры.	1	1). Саая Таспай «Адыг оглу», Кызыл, 2002ч., ар.3. 2). Э.Ке-чил-оол «Чечектерим», Кызыл, 1993ч., ар.25. Сайт: https://chukovka17.ru

4 класс

Чылда - 34 шак, неделяда - 1 шак.

№	Программаның кезээ	Өөренир темалары	Шиңгээдир болгаш катаптаар билиг-лери	Өөредилгениң ажыл-чорудулгазы	Шагы	Хүнү, айы	Чогаалдарның айтылгалары
1.	Тыва чонун, тыва дылын, тыва чериң – ожуунун үш дажы.	К.Чульдум. «Мээң Тывам» С.Сүрүң-оол «Тыва чоннуң ыры»	Чогаалдың хевирлери (жанрлары): шүлүк, шүлүглел (нити таныжылга), чечен чугаа, тоожу (ниити таныжылга), тоол, басня.	3-кү класска өөренигин катаптаары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айттышкын-нарын күүсе-дири. Словарь ажылы.	1		1). Каң-оол Чульдум «Тосак сөңүм», Кызыл, 2003ч., ар.32. 2). С.Сүрүң-оол «Баштайгы ном», Кызыл, ар.27. Сайт: https://chukovka17.ru
2.		Валерий Шаравии «Төрээн дылынга ынак болуру». Аяс Санчай-оол «Төрээн дылым –	Чогаалдың хевирлери (жанрлары): шүлүк, шүлүглел (ниити таныжылга), че-	3-кү класска өөренигин катаптаары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айттышкын-нарын күүсе-	1		1).Н.Коңгар «2-3 класстарга класстан дашкаар номчулга ному», Кызыл,
		алдын аржаан».	чен чугаа, тоожу (ниити таныжылга), тоол, басня.	дири. Словарь ажылы.			1995ч., ар.12. Сайт: https://chukovka17.ru 2). https://dzen.ru/a/Yt8uf1yhRXTFVuYD

3.	Шагның эргилдези. Күс.	С.Сүрүң-оол «Сигенчилер» М.Кыргыз «Кеж-ээ күзүм»	Чогаалдың маадыры (киржикчизи). Тоожуушкуннуг сөзүглел.	Чаа билиглер-биле таныжылга, катаптаашкын, быжыглаашкын. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкынарарын күүседире. Словарь ажылы.	1	1). Н.С.Конгар, Э.Д.Ондар «Төрээн чугаа. Эге кшоланың 3-кү клазынга өөредилге номеру», Кызыл, 2006ч., ар.165. 2). М.Кыргыз «Бүзүрел, идеяныкшыл», Кызыл, 2021ч., ар.14. Сайт: https://chukovka17.ru
----	-------------------------------	---	--	--	---	--

4.	Бижимел чугаа сай-зырадыл-газы.	Чогаадыг «Сиген кезилдези»/ «Дүжүт ажаалда-зы» (башкы ши- лип алып). А.Монгуш «Күстүң хүрү»	Тоожуушкуннуг чогаадыг бижидери. План, чогаадыгның ады, кезектери.	Чурукка, айтырыгларга, бодунуң тургусканы планынга болгаш бердинген сөстөргө даянып чугаа тургузары болгаш бижири.	1		Аваа Монгуш «Сагыжымның саймааралы», Кызыл, 2015ч. Сайт: https://chukovka17.ru
5.	Улустуң аас-чогаалының биче хевирлери.	Тыва улустуң ко-жамыктары болгаш ырылары.	Улустуң аас-чо-гаалының биче хевирлери. Тыва улустуң ко-жа-мыктары болгаш ырылары-биле таныжылга.	Чаа билиглер-биле та-ныжылга, катаптаашкын, быжыглаашкын. Номчууру. Номда да-алгаларны болгаш баш-кының айтышкын- нарын күүседире. Сло- варь ажылы.	1		Ю.Кюнзегеш «Тыва ко-жа-мыктар», Кы-зыл, 2005ч.
6.		Көгүдүглер. Че-ченнер чугаазы. Бодалгалыг ты-вызыктар.	Улустуң аас-чогаалының биче хевирлери. Көгүдүглер. Че-ченнер чугаазы. Бодалгалыгты-вызыктар-биле таныжылга.	Чаа билиглер-биле та-ныжылга, катаптаашкын, быжыглаашкын. Номчууру. Номда да-алгаларны болгаш баш-кының айтышкын- нарын күүседире. Сло- варь ажылы.	1		1).«Матпаадыр» /уругларга аас чогаалы/ Кы-зыл, 1991ч., ар.32, ар.71. 2).Каң-оол Чульдум «Тос ак сөнүм», Кы-зыл, 2003ч., ар. 16

7.	Өөренип өөрөн.	М.Эргеп «Хараар Коля»	Чогаалдың маадыры (киржикчизи). Утказын сактып чугаалаары.	Билиглерни быжыглаары, катаптаары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкыннарын күүседир. Словарь ажылы.	1		Н.Коңгар «2-3 класстарга класстан дашкаар номчулга ному», Кызыл, 1995ч., ар.150. Сайт: https://chukovka17.ru
8.	Бистиң бичии өңнүктөривис.	К.Кудажы «Чүрек иштинде ок» Ч.Кара-«Күске «Кортуктуң караа көскү» Х.Ленов «Анайларым»	Шүлүк. Рифма. Чогаалдың маадыры (киржикчизи).	Билиглерни быжыглаары, катаптаары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкыннарын күүседир. Словарь ажылы.	1		1).Н.Коңгар «2-3 класстарга класстан дашкаар номчулга ному», Кызыл, 1995ч., ар.107. Сайт: https://chukovka17.ru 2).Ч.Кара-Күске «Чыжырганам чаагай», Кызыл, 2021ч., ар.18. 3). Л.Хертек «Чаптанчыгбайлар», Кызыл, 2021ч., ар.13.

9.	Бижимел чугаа сайзырадылгазы.	Чогаадыг биштер «Ир-чүге ховартааныл?»	Угаап бо-даашкынныг чогаадыг бижидери. План, чогаадыг-ның ады, кезекте-ри.	Угаап бодаашкынныг чогаадыг бижидери. Чурukka, бодунуң тур-гусканы планынга болгаш бердинген сөстөргө даянып чугаа тургузары болгаш бижи-ири (амытанның омур-хевири, кайда канчаар-чурттап чорууру, оларны камгалаар дээш канчалза экил? – уругнуң саналы).	1		
10.	Бойдустун чажыттары.	А. Хертек «Хүн, оон ачы-буяны», «Чер».	Эртем-нептередииникиниг чугааның чечен чугаадан ылгалын хайгаараары.	Эртем-нептередииникиниг чугааның чечен чугаадан ылгалын хайгаараары (эртем фактылары бар, шинчилелдерге үндөзилээн бадыткал-	1		Анчымаа Хертек «Онза солун октаргай», Кызыл, 2016ч., ар.16, 19. Сайт: https://chukovka
				дар болгаш тайылбыр уткалыг болуру). Чаа билиглер-биле таныжылга, быжыгла-ашкын. Номчууру. Ном-да даалгаларны болгаш башкының айтышкынарарын күүседире. Сло-варь ажылы.			17.ru

11.		А. Хертек «Эң-не, эң-не»	Эртем-нептередиишкинниг чугааның чечен чугаадан ылгалын хайгаараары.	Чаа билиглер-биле таныжылга, быжыгла-ашкын. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкынарын күүседире. Словарь ажылы.	1		Анчымаа Хертек «Онза солун октаргай», Кызыл, 2016ч., ар.88. Сайт: https://chukovka17.ru
12.	Бойдуска хумага-лыг болу-улу.	М.Эргеп «Бой-дустун шаажы-лалдары» А.Хертек «Тынын үспе»	Шүлүк. Рифма.	Билиглерни быжыглаары, катаптаары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкынарын күүседире. Словарь ажылы.	1		1).Н.С.Конгар «2-3 класстарга класстан дашкаар номчулга», Кызыл, 1995ч., ар.129. Сайт: https://chukovka17.ru 2).Анчымаа Хертек «Ыдык күзел», Кызыл, 2019ч., ар.45.
13.		Анчымаа Хертек «Аржаан деп-чул?», «Аржаан ээзиниң килеңи».	Тыва чоннуң бурунгу чаңчылдары, ёзулалдары. Чоннуң мөзү-бүдүш билиглери (нравственные устои народа).	Тыва чоннуң бурунгу чаңчылдары, ёзулалдары биле таныжылга, оларның утказын билдирери. Билиглерни быжыглаары, катаптаары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкынарын күүседире. Словарь ажылы.	1		Анчымаа Хертек «Өгбе чагы», Кызыл, 2017ч., ар.22. Сайт: https://chukovka17.ru

14.	Авторлуг тоолдар.	А.Толстойнуу- биле «Арзылаң, шортан болгаш-кижи». И. Бадра «Аштырган арзылаң».	Авторлуг тоол- дар. Диригжи- дилге.	Билиглерни быжыгла- ары, катаптаары. Номчууру. Номда да-алгаларны болгаш башкының айтышкынна- рын күүседире. Словарь ажылы.	1		Н.Коңгар «2-3 класстарга класстан дашкаар номчулга ному», Кызыл, 1995ч., ар.79, 81. Сайт: https://chukovka17.ru
15.	Шагның эргилдези. Кыш.	Салим Сүрүң-оол «Кайда-даа кыш» К.Ушинский «Хуулгаазын кыш»	Бойдус чурумалы (пейзаж). Эпитет. Деңнелге. Диригжидилге.	Билиглерни быжыглаары, катаптаары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкыннарын күүседире. Словарь ажылы.	1		1).С.Сүрүң-оол «Баштайгы ном», Кызыл, 1952ч., ар.67. Сайт: https://chukovka17.ru

16.		К-Э.Кудажы «Уй- гучок Улуг-Хем» (үзүндү). А.Монгуш «Кыш»	Бойдус чурумалы (пейзаж). Эпитет. Деңнелге. Ди- ригжидилге.	Билиглерни быжыгла- ары, катаптаары. Номчууру. Номда да- алгаларны болгаш баш- кының айтыышкынна- рын күүседери. Словарь ажылы.	1		1). Н.С.Конгар, Э.Д.Ондар «Төрээн чугаа. Эге кшоланың 3- кү клазынга өөредилге но- му», Кызыл, 2006ч., ар.100. 2). Аваа Мон- гуш «Төрээн черим сорунза- зы», Кызыл, 2006ч., ар.162. Сайт: https://chukovka17.ru
17.	Бижимел чугаа сай- зырадыл- газы.	Чогаадыг «Кыжын чүге со- огул, чайын чүге изигил?»/«Хөө кара ыштыг хөөкүй-ле хо- орайывыс» (эко- логия айтырыы). «Кыжын» Степан Сарыг-оол (сай- гарылга чокка чүгле номчууру).	Угаап бо- даашкынныг чо- гаадыг бижидери. План, чогаадыг- ның ады, кезекте- ри. Ажыглап болгу дег сөстөр: экология, эколог- туг берге айты- рыг, долгандыр хүрээлел, буруу- луглар, чылдага- аннар, уржуктар.	Угаап бодаашкынныг чогаадыг бижидери. Фо- точурукка, айтырылар- га, бердинген сөстөргө болгаш коллек- тивтигтургусканы план- га даянып чугаа тургуза- ры болгаш бжири. Өөрөнгөн дүрүмнерин сагыыры.	1		Н.С.Конгар, Э.Д.Ондар «Төрээн чугаа. Эге кшоланың 3- кү клазынга өөредилге но- му», Кызыл, 2006ч., ар.91.

18-19.	Тыва өг.	«Өг. Өгге хол-башкан бурунгу ёзулалдар» М.Кенин-Лопсан-ныы-биле. А.Хертек «Өгге йөрээл».	Тыва чоннуң бурунгу чаңчыл-дары, ёзулалдары-биле таныжылга. Улустуң аас чогаалы. Рифма.	Тыва чоннуң бурунгу чаңчылдары, ёзулалдары-биле таныжылга, оларның утказын били-дирери (өгге кирери, олулары). Билиглерни быжыглаары, катаптаары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкынарнын күүседери. Словарь ажылы.	2		1). М.Кенин-Лопсан «Тыва чоннуң бурунгу ёзулалдары», Кызыл, 1994ч., ар.36-41. Анчымаа Хертек «Өгге чагы», Кызыл, 2017ч., ар.14. Сайт: https://chukovka2).17.ru
20.	Шагаа.	С. Монгуш «Шагаа байырлалы» А.Хертек «Шагаа йөрээлдери»	Тыва чоннуң бурунгу чаңчылдары, ёзулалдарының утказы. Шагаа ёзулалдары, бүдүү хүн, саң салыр ёзулал, кактаныры, чолукшууру. Йөрээлдер, чалбарыглар. Рифма.	Тыва чоннуң бурунгу чаңчылдары, ёзулалдары-биле таныжылга, оларның утказын били-дирери. Билиглерни быжыглаары, катаптаары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкынарнын күүседери. Словарь ажылы.	1		1). ГАОУ ДПО (ПК) С ТГИПиПКК «Сборник методических материалов республиканского конкурса «Стандарты в действии. Мой лучший урок», Кызыл, 2015г., ар.21. 2). Анчымаа Хертек «Тыва улустуң чалбарыглары, йөрээлдери», Кызыл, 2018ч., ар.72. Сайт: https://chukovka

						17.ru
21.	Тыва оюннар.	С. Монгуш «Дөрт чүзүн малым сиңген дөрбелчин дег кажыктарым».	Улустун оюну тевек-биле таныжылга. Ажыглап болгу дег сөстөр: тевек, тевекти анаа тевери, човадыры, каап бээри, далгыыры, чиңнээри, кызылчиң.	Чаа билиглер-биле таныжылга, быжыглаашкын. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкынарын күүседери. Словарь ажылы.	1	
22.	Чугаа сайзыралдылгазы. Бистин проективис.	С.Сүрүң-оол «Тайбың – бистин чүткүлүвүс». Проект «Февраль 23 – Ада-чурт камгалакчыларынын хүнү».	Донбаста тускай шериг операциязының киржикчилери – тыва маадырлар дугайында проект ажылы.	Кылып алганы проектизин эштеринин мурнунга чугаалап көргүзери. Номчууру, эштеринин чугаазын кичээнгейлиг дыңнаары, айтырылгасалып, немелделер бээри.	1	С.Сүрүң-оол «Баштайгы ном», Кызыл, 1952ч., ар.19. Сайт: https://chukovka17.ru
23.	Марттын сези.	А.Даржай «Ава». Монгуш Эргеп «Бистин кырган-ававыс».	Шүлүк. Рифма. Чечен чугаа. Чогаалдың маадырлары.	Билиглерни быжыгалары, катаптаары. Номчууру. Номда даалгаларны болгаш башкының айтышкынарын күүседери. Словарь ажылы	1	Н.С.Конгар, Э.Д.Ондар «Төрээн чугаа. Эге кшоланың 3-кү клазынга өөредилге ному», Кызыл, 2006ч., ар.185, 186.

24.	Мөзү-бүдүш.	А. Хертек «Үш эки мөзү, дөрт багай мөзү», «Бак сагыш».	Улустуң аас чогаалы. Үлегер домктар. Чоннуң мөзү-бүдүш билиглери (нравственные устои народа). Рифма.	Чоннуң мөзү-бүдүш билиглеринге кижизидилгелиг чугаа кылыры (нравственные устои народа). Чаа билиглер биле таныжылга, быжыглаашкын. Номчууру. Номда далгаларны болгаш башкының айтышкын-нарын күүседери. Словарь ажылы.	1		Анчымаа Хертек «Өгбегы», Кызыл, 2017ч., ар.54, 64. Сайт: https://chukovka17.ru
25.		И.Крылов «Куу, Рак болгаш Шортан», «Дуб адаанда Хаван» А.Салчак «Ала-Сааскан» (Басня)	Чогаалдың хевирлери. Басня, басняның дыл-домааның онзагайы (элдээртиг), киржикчилери. Диригжидилге.	Чаа билиглер биле таныжылга, быжыглаашкын. Басняның киржикчилери, дыл-домааның онзагайы (элдээрти чугаалаары) болгаш чүге өөредип турарын тодарадыры. Словарь ажылы. Чогаалдың кол утказын болгаш темазын тодарадыры.	1		1).И.А.Крылов «Каарган болгаш дилги», Кызыл, 1953ч., ар.30, 40. Сайт: https://chukovka17.ru 2).А.Салчак «Даглыг чуртум оглу мен», Кызыл, КЭУПО «Аныяк», 1998ч., ар.30. Сайт: https://chukovka17.ru
26.	Эпнайырал.	О.Биче-оол «Алышкылар» М.Кыргыз «Харам оол»	Шүлүк. Рифма.	Билиглерни быжыглаары, катаптаары. Номчууру. Номда далгаларны болгаш башкының айтышкын-нарын күүседери. Словарь ажылы.	1		Н.С.Конгар «2-3 класстаргак-ласстан дашкаар номчулга», Кызыл, 1995ч., ар.147. Сайт: https://chukovka17.ru М.Кыргыз «Эреспей», Кызыл, 2022ч., ар.20.

27.	Чугаа сайзыралдылгазы. Бистин проекти-вис.	Апрель 12 – космонавтика хүнү./Онза солун октаргай (уруглар боттары шилип алыр).	Сылдыстар, бөмбүрзектер (планеталар), Хүн системазы, октаргай телоларының, космонавтиканың сайзыралының дугайында проект ажыл.	Кылып алганы проекти-зин эштериниң мурнунга чугаалап көргүзери. Номчууру, эштериниң чугаазын кичээнгейлиг дыңнаары, айтырыглар-салып, немелделер бээри.	1		
28.	Шагның эргилдези. Час.	Күстүгүр Сат «Дамды». А.Купринни- биле «Кара-баарзыктар». Хөвөңмей Ойдан-оол «Үрезинчигеш».	Чечен чугаа. Бой-дус чурумалы (пейзаж). Эпитет. Диригжидилге. Деңнелге.	Билиглерни быжыгла-ары, катаптаары. Номчууру. Номда далгаларны болгаш башкының айтышкынна-рын күүседери. Словарь ажылы.	1		Н.С.Конгар, Э.Д.Ондар «Төрээн чугаа. Эге кшоланың 3-кү клазынга өөредилге но-му», Кызыл, 2006ч., ар.195, 196, 202.
29.		Чурумалдыг чогаадыг «Чымыраган чылыг час». Алексей Арапчор «Частың хүлүмзүрүү».	Чечен чугаа. Бой-дус чурумалы (пейзаж). Эпитет. Диригжидилге. Деңнелге. Чурумалдыг чогаадыг бижидери. План, чогаадыгны ады, кезектери.	Чурукка, айтырыгларга болгаш бердинген сөстөргө даянып чугаатургузары болгаш бижири. Өөрөнгөн дүрүмнерин сагыыры.			Н.С.Конгар, Э.Д.Ондар «Төрээн чугаа. Эге кшоланың 3-кү клазынга өөредилге но-му», Кызыл, 2006ч., ар.192.
30.	Тиилелге хүнү.	В. Л. Биче-оол, К. О. Шактаржык «Хомушку Чүргүй-оол», «Шумов алышкылар».	Чечен чугаа. Чо-гаалдың маадыры (киржикчизи).	Билиглерни быжыгла-ары, катаптаары. Номчууру. Номда далгаларны болгаш башкының айтышкынна-рын күү-седери. Словарь ажылы. Чоннуң эрткен төөгүзүн сөзүглелдиң маадырларының салым-чолунуң чижээнге билдирери.	1		В.Биче-оол, Шактаржык «Тыва дугайында чугаалар. 4-ка Номчулга ному», Кызыл, 1981ч., ар.29, 35.

		А. Хертек «Блокада хлеви». В.Сагаан-оол «Майның тос».	Чечен чугаа. Чо- гаалдың маадыры (киржикчизи).	Билиглерни быжыгла- ары, катаптаары. Номчууру. Номда далгаларны болгаш башкының айтышкынна- рын күүседире. Словарь ажылы. Чоннуң эрткен төөгүзүн сөзүглелдин утказының чижээнге би- линдирери.	1		1).Анчымаа Хертек «Өгбе гыы», Кызыл, 2017ч., ар.43. Сайт: https://chukovka17.ru 2).Н.С.Конгар «2-3класстарга класстан дашкаар номчулга», Кызыл, 1995ч. ар.85. Сайт: https://chukovka17.ru
32.	Шагның эргилдези. Чай.	К.Чамыяң «Олчалыг хүн»	Чечен чугаа. Тоожуушкуннуг чечен чугаа. Эпитет. Деңнелге. План ёзугаар сактып чугаалаары. Сугга (хемге, хөлге) айыыл чок чорук- тун дүрүмнери.	Билиглерни быжыгла- ары, катаптаары. Номчууру. Номда далгаларны болгаш башкының айтышкынна- рын күүседире. Словарь ажылы. Сугга (хемге, хөлге) айыыл чок чорук- тун дүрүмнерин билин- дирери.	1		Н,С,Конгар , Э.Д.Ондар «Төрээн чугаа» / эге школанын 3-к клазынга ооредилге ноиу, Кызыл. 2006ч., ар.250.
33.	Бижимел чугаа сайзырадыл- газы.	Чогаадыг «Чайгы планнарым»	Тоожуушкуннуг чогаадыг бижидери. План, чогаадыгның ады, кезектери.	Чурукка, бердинген сөстөргө болгаш бодунуң тургусканы планынга даянып чугаа тургузарыболгаш бижири.	1		
34.	Чугаа сайзырадыл- газы. Бистин проекти- вис.	Проект камгала- лы «Мээң ынак номум» (делгел- гелиг түннел кичээл)	Бодунуң номчааны азы үргүлчү номчуп турары номунуң дугайында чугаалаары, ынак номнарының делгелгези.	Кылып алганы проектизин эштериниң мурнунга чугаалап көргүзери. Номчууру , эштериниң чугаазын кичээнгейлиг дыңнаары, айтырыгларсалып, немелделер бээри.	1		